

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Regvla Morvm Sive Tractatvs Bipartitvs De Sufficienti Ad
Conscientiam Rite Formandam Regvla In Quo Usus
Cujusvis Opinionis Practice Probabilis Convincitur Esse
Licitus**

Terillus, Antonius

Leodii, 1678

Quæst. XXXII. Vtrùm poßimus solùm probabiliter opinari probabilia?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77827](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77827)

QUAESTIO TRIGESIMA. SECUNDA.

*Utrum possimus solum probabiliter opinari
probabilia?*

Celladeusa-
lium singu-
larem opi-
nionem te-
net.

DELECTARI videtur Celladeus, quando, datā vel etiam quaesitā opportunitate, singularem aliquam suam doctrinam, communi omnium opinioni repugnātem, exhibere potest. Sic praesentem quaestionem arripuit, ut contra communem Auctorum sensum probaret nullam de probabilibus probabilitatem dari posse. Hac in re postquam factus est, Auctores quosdam certō probabilia à probabiliter probabilibus distinguere, tandem partem affirmantem, probabilia probabiliter cognosci posse, tribuit cuidam Dialogistae, quem *superficialem* appellat, eò quod multa statuat, sed sine probatione asserat. Huic ut manum porrigeret, expressè asserit, se aliquot argumenta pro illa parte suppeditasse. Et quidem nonnulla attulit in *Appendice quaest. 4. §. 1.* ubi quaestionem istam pertractat. Verum argumentis illis à se allatis non satisfacit, ut in progressu apparebit. Quis ille Dialogista sit, ignoro; sed cum eandem ego opinionem in *tract. de Conf. prob. tradiderim*, illamque existimem esse certissimam, justum putavi rem hanc iterum hic, sed breviter & efficaciter probare, ac deinde Celladei argumenta ad examina vocare, eorumque nullitatem ostendere. Sit ergò.

ASSERTIO PRIMA.

Objectum scibile ab aliquibus cognosci potest tantum opinari.

Scibile proba-
biliter cog-
nosci po-
test.

2. PROBATUR. Omne objectum tot viis potest cognosci, quot viis proponi potest. At objectum idem, quod uni clarè & evidenter proponitur, alteri proponi potest obscurè & invidenter. Ergò objectum, quod clarè & evidenter scitur ab uno, ab altero cognosci potest obscurè & solum probabiliter.

Idipsum exemplis evidentissimis comprobatur. Astronomi certò & scientificè sciunt Eclipsim tali die ac hora futuram. Eandem autem Eclipsim non certò & scientificè, sed solum probabiliter asserit ille, qui solum Astronomi asserentis auctoritati fides, credit illam tali die futuram. Idem valet de aptitudine instrumentorum, quibus Mathematici & camporum & temporum spatia metiuntur. Haec Mathematici certò & scientificè norunt, alii verò solum probabiliter ex auctoritate fallibili eandem affirmant. Demùm nos aliqua solum probabiliter novimus. At Deus & Angeli eandem certò & scientificè norunt. Ergò quod Angelo est scitum, nobis est probabile, Ergò fieri etiam potest, ut quod ab uno homine scitum est, alteri non scientificè, sed solum probabiliter innotescat.

ASSERTIO II.

Idem objectum, quod ab uno evidenter cognoscitur esse probabile, ab alio solum probabiliter cognosci potest esse probabile.

3. PROBATUR eisdem argumentis, quibus prior assertio. Inprimis probabilitas opinionis est objectum indifferens, ut sciatur, vel ignoretur, ut patet. Ergò hoc objectum proponi potest per media diversa, nempe per auctoritatem fallibilem. Si primo modo, probabiliter & fallibiliter cognoscetur; certò & infallibiliter si secundo. Similiter eadem proponi potest per rationem evidentem; & illi, quibus sic proponitur, eam certò sciunt. At aliis proponi potest solum per conjecturas & rationes probabiles ac fallibiles; qui proinde eam solum probabiliter affirmant.

Probabilitas, quae ab uno scitur, cognosci potest ab alio solum probabiliter.

4. PROBATUR secundo exemplis. Ponamus constare nobis, quod omnes opiniones tali libro contentae sint probabiles, eò quod Ecclesia illud declaraverit, aut ex communi omnium sensu id ipsum constet. In hoc casu, qui librum illum legit, certò novit tales propositiones esse probabiles. At qui librum nunquam legit, nec novit quanam propositiones contineantur in illo, hic si à viro fide digno audiat, talem propositionem in illo libro contineri, probabiliter illi tantum credit, & consequenter solum probabiliter novit, illam propositionem esse probabilem; quia probabilitas talis propositionis per hoc solum illi innotescit, quod in illo libro contineatur; hoc autem illi certum non est, sed solum probabile. Secundo, saepe homines errant affirmando ea esse probabilia, quae non sunt; & negando ea esse probabilia, quae sunt; ut patet in haereticis dicentibus, sua quidem esse, Catholica autem dogmata non esse probabilia. Ergò probabilitas opinionis potest erroneè & invidenter cognosci. Ergò etiam invidenter & verè; & consequenter probabiliter. At alii, aut etiam idem homo diverso tempore, eandem evidenter cognoscere possunt. Demùm paritas à scibili idipsum efficaciter confirmat.

Idem exemplis probatur.

5. His addi possunt alia non multum dissimilia, ab ipso Celladeo contra se proposita. Inprimis Auctores disputant, an unus Auctor pius & doctus faciat opinionem probabilem. Quidam affirmant, alii negant. Neutri partis assertor evidentiā habent. Ergò objectum illud proponitur, solum ut probabiliter probabile. Et sanè multae

Alia argumenta Celladei id ipsum probantia.

multa hujusmodi quaestiones de ipsa probabilitate procedunt. Ergo probabilitas saepe non certo constat. Ergo ut summum probabiliter, aut probabilius. Secundo, saepe probabilitas latet sicut veritas, & ideo investigatur, sicut veritas. Ergo sicut assentimur vero, probabiliter & non evidenter invento, sic assentiri possumus probabilitati, probabiliter & nondum evidenter inventa. Demum in multis impossibile nobis est veritatem ipsam certo assequi, & cogimur in opinioneistere; sunt autem opiniones contrariae, de quibus difficile dictu est, quanam sit probabilior, ac proinde de talibus utiliter opinari possumus, quanam ex opinionibus contrariis sit probabilis, aut probabilior opposita. Nec mirum, quia probabilitas aut probabilitas saepe non est magis per se nota, aut magis demonstrabilis, quam ipsa rei veritas. Ergo sicut veritas rei latere potest indemonstrata, sic & probabilitas aut probabilitas. Ergo tunc rite opinamur circa probabilis aut probabiliora. Haec Celladeus, quibus non aliter respondet, quam remittendo se ad rationes, quibus conatus est probare oppositum. Harum rationum nullitas ubi apparuerit, apparebit etiam cum argumentis allatis non satisfecisse.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Obiectio X. **O**BJICIT primo. Omnis propositio opinabilis vel est propositio immediata, seu per se nota; vel est mediata, & ex aliis deducenda. Si primum, est evidenter probabilis, quia est principium opinandi mediate. Ergo sicut principium demonstrandi est propositio seipsa immediate evidens, ita propositio probabilis immediata est manifeste & evidenter opinabilis, ac probabilis. Si secundum, rite deducitur ex opinabilibus immediatis. Ergo est evidenter probabilis & opinabilis. Ita Celladeus in *appendice quaest. 4. § 2.*

Solutio. Respondeo imprimis, argumenta à nobis allata procedere de propositioe probabilis mediata. Quare dato, non concessio, quod dicitur de propositioe probabilis immediata, atque de legitima illatione probabilis mediata, dico, nostram assertionem ex hac argumentatione stabiliri non impugnari, quia ex illa solum sequitur, obiectum consequentis illati esse evidenter probabile. Verum, obiectum illatum non est veritas propositiois propositae, sed ejusdem probabilitas, quae quaeratur, & de qua dubitabatur. Ergo solum inferatur, quod detur probabilitas propositiois propositae. Verum hoc non inferatur evidenter, sed solum probabiliter & formidolose, quia praemissae supponuntur esse probabiles, quae proinde non magis certificant de consequente, quam de seipsis. Ergo probabilitas, illata ex vi propositiois immediatae & evidenter probabilis, non affirmatur certo & evidenter, sed solum formidolose & probabiliter, ut apparet in casu propositiois contentae in libro, de quo constat, omnes propositiones in eo contentas esse probabiles; nam si non aliter mihi innotescat talis propositiois probabilitas, quam quia est in tali libro, & non aliter scio quod sit in illo libro, nisi quia vir fide dignus hoc dixit; tunc utique non firmius dico propositioem esse probabilem, quam credo virum illum esse veracem. Hoc autem solum credo probabiliter. Ergo probabilitatem propositiois illius solum probabiliter credo, quamvis credam illam dependere à propositioe evidenter probabilis. At postea certificari possum, quod propositio illa continetur in illo libro, & consequenter cer-

Obiectio confirmat nostram assertionem.

to scire, quod illa propositio sit probabilis.

7. Aequivocatio Celladei in eo veritur, quod evidentiā probabilitatis praemissarum confundat formalis rite deducta (haec enim solet esse evidens) sed obiectivae, quae solum potest esse probabilis ex vi praemissarum probabiliū, ut ex logica notum est. Distinguat haec, & nullitatem argumenti videbit.

8. Deinde respondeo, omnem propositionem esse immediatam, cujus termini ex sola eorum penetratione inter se connexi videntur. Aliquando connexio est tam perspicua, ut intellectus rapiatur in assensum. Tales sunt omnes propositiones ex seipsis evidentes. At quando haec evidentia deest, magna profus est diversitas inter reliquas propositiones immediatas, nam aliquae sunt fide dignissimae, & omni profus exceptione majores; & tales, si reflexe inspiciantur, evidenter apparent esse probabiles, & non aliter sunt signate in mente, quam sint in seipsis exercite. Aliae sunt quidem dignae fide, quia si proponantur homini nullum praedictum habenti, nec indebitè propenso, aut inclinato ad illam partem, manifestè merentur fidem; at intellectui aliter disposito non ita apparent. Hujusmodi propositiones immediatae, si reflexe considerentur, non statim producent evidentiā suae probabilitatis, sed uni videntur, alteri non videntur probabiles, huic magis, illi minus probabiles apparent, juxta dispositionem uniuscujusque. Aliae non sunt fide dignae, illis tamen ob imprudentiam homines saepe assensum praebent, quia ob affectum indebitum apparentia veritatis augeatur, & ex imperio voluntatis intellectus praecipitur ad illis assentiendum. Ex his constat, non omnem propositionem obscuram immediatam esse probabilem. Similiter constat non omnem propositionem immediatam statim evidenter prodere suam probabilitatem; unde fieri potest, ut conclusio legitime inferatur ex propositioe verè probabilis, absque eo quod nobis certo constet, conclusionem, aut etiam ipsam praemissam esse verè probabilem. Nec valet paritas à principio evidenti, quia omne principium evidens, tantae claritatis est, ut seipsum suamque qualitatem vel primo aspectu evidenter ostendat rapiatque intellectum ad assensum. Quod si aliquod principium evidens tale non esset, sed ob affectum indebitum posset non clarè manifestare seipsum, de illo idem dicendum esset, quod dicitur de propositioe obscura immediata. At propositio immediata obscura plura complectitur membra, quorum aliqua non ita manifestant suam qualitatem, quin ob diversam dispositionem eorum, quibus proponuntur, diversae efficacitatis appareant. Itaque loquendo de ipsis principiis probabilibus, non omnia semper sunt evidenter probabilia quoad nos, quamvis quoad se verè sint probabilia.

9. Praeterea dantur illationes quaedam solum probabiles, quales sunt illae, quae fiunt à paritate rationis, aut ex inductione quadam imperfecta, non habente certam & infallibilem connexionem cum re illata: constat enim nos saepe ex ejusmodi causis consequens inferre, cum tamen ex tali modo arguendi nil certo & evidenter inferri possit. Itaque ex praemissis probabilibus, aut etiam evidentibus, sequi potest conclusio probabilis, ita ut ipsa illatio sit solum probabilis, & probabiliter connectatur cum consequente, cum stante veritate antecedentis possit esse falsa. Itaque in tali casu illatum esse poterit solum probabiliter probabile.

Si

Si enim ipsa probabiliter inferatur, unque erit solum probabiliter talis, cum tantum probabiliter inferatur.

Vis formae syllogisticae imperfectae cognosci potest.

10. Neque obstat, formam syllogisticam in scibilibus & opinabilibus esse prorsus eandem, & eadem necessitate ac evidentiā concludere. Hoc enim ita admittitur in modis & figuris perfectis syllogismorum, quae tam demonstrationibus, quam opinionibus formandis sunt communes, ut negetur in modis inferendi imperfectis, qui demonstrationibus formandis nequeunt deservire. Porro, quamvis defectibiles isti, & imperfecti discurrendi modi examinari possint per bonos syllogismos, ex illis tamen nil amplius concludi potest, quam quod illatio per modos imperfectos facta sit probabilis & de plerumque, non necessaria & evidens, ac de semper.

Rursus rationi dissonum non est, quod optimae syllogismorum formae tam imperfectae ab aliquo hebete percipiantur, ut illi non appareant habere necessariam & infallibilem, sed solum probabilem & formidolosè credibilem vim inferendi. Hoc colligitur ex imperfectione & diversitate ingeniorum, ratione cujus quod uni est clarum, alteri manet obscurum, & quod unus perfectè, alter minus perfectè cognoscit. Ergo licet unus videat necessariam connexionem, alter minus videre poterit, & solum discernere, quod contingenter & in plerisque inferat. Hoc si Celladeus considerasset, non tam fidenter dixisset, nullas esse syllogismorum formas in se certas ac infallibiles, quae ita imperfectè cognosci possint, ut sic intelligenti sint solum probabiles.

Obiectio 2.

11. Obiectio secundò. Probabilitas probabilitatis ita probari debet, ut tandem sistamus in aliquo principio primo, ultra quod non progredimur in nostro discursu. Hoc principium debet esse evidenter probabile. Ergo intellectus nunquam opinatur probabilia probabiliter, quia intellectus incipere debet à per se notis, & ab illis progredi ad per se non nota. At in probabiliter probabilibus non invenitur primus assensus, immediate & evidenter probabilis, alioquin tota series conclusionum esset evidenter probabilis. Non ergo datur assensus opinativus probabiliter probabilem. Ita Celladeus §. 3.

Solutio.

Respondeo in primis, transeat antecedens, sed consequentia negatur, quia incipiendo à per se probabiliter notis, ex illis evidenter quidem inferimus consequens quoad vim illationis, sed illi non fortis assentimur, quam praemissis. At illis solum probabiliter assentimur. Ergo solum probabiliter assentimur consequenti. At consequens est probabilitas propositionis quaerita, ut videre est in exemplo allato. Ergo probabiliter opinari possumus probabilitatem alicujus propositionis, quando probabilitas illa latebat, & per media probabilia investigatur. Et quidem assignari potest primus, aut certe proximus assensus probabilis, in quo fundamur; nempe quod verum dicat, qui dicit talem propositionem contineri in illo libro. Hoc non est evidenter verum, sed ad summum evidenter probabile, ut patet. Ex hoc autem totum intentum directè inferitur, ut constat ex argumentis pro assertione allatis.

Alia responsio.

12. Deinde respondeo, principium, in quo fundamur, esse posse solum probabiliter probabile, eò quod reflectentes supra illud, nesciamus an certò pertingat ad gradum requisitum pro vera probabilitate. Rursus fieri poterit, ut ipsa illatio sit solum probabilis. Ergo consequens, id est probabilitas quaerita, solum probabiliter innotescit.

R. P. A. Terilli, Regula Morum PARS I.

13. Obiectio tertio. Probabiliter scibilia non sunt scibilia; modus enim ille probabiliter additus scibili, destruit scibile, quia non est simpliciter scibile, sed solum secundum quid, & simpliciter opinabile, quod per scientiam sciri non potest, sed ad summum opinativè credi. Ergo probabiliter probabilia non sunt probabilia, nec per opinionem haberi possunt, sed ad summum remanent dubia, quia modus ille, additus scibili, tollit simpliciter probabile, & facit illud probabile secundum quid, simpliciter autem dubitabile.

Respondeo, ex dictis constare, antecedens esse falsum; unde negatur consequentia. Equivocatio in hoc latet, quod probabiliter scibile demonstrari ac sciri nequeat per illud medium, per quod solum probabiliter innotescit. At non repugnat illud idem ab alio, aut postea ab eodem sciri per aliud medium, ut evidens est in exemplo eclipsis futuræ superius allato. Jam quoad hoc, eodem modo se habet probabiliter probabile; illud enim non potest demonstrari probabile per illud medium, per quod solum probabiliter creditur esse probabile, sed per aliud potest. Nec tamen probabilitas illata manet dubia, sed est manifestè opinata, & illata ex motivo probabili legitime, vel certè probabiliter illam inferente.

14. Obiectio quartò. Qui probabiliter opinaretur probabilia, deberet sic explicare suam opinionem: *mibi videtur hoc mihi videri*. Immo deberet sine fine dicere, *mibi videtur mihi videri, mihi videri &c.* Ratio est, quia non potest simpliciter dicere, *hoc mihi videtur*, quia hoc dici nequit, nisi de probabili manifesto, cum sit propria enunciatio talium. Ergo debet restringere orationem, & dicere: *mibi videtur hoc mihi videri*. Sed ipsa probabilitas probabilitatis non proponitur ut certa, sed ut probabiliter probabilis. Ergo aliud videri addendum est, & sic in infinitum. Haec autem absurda sunt & ridicula. Ergo non contingit talia opinari.

Respondeo, taliter opinantem sic proferre suam opinionem; *probabilitas hujus propositionis mihi videtur dari in rerum natura*: in qua locutione probabilitas, quae affirmatur dari, est purum obiectum intellectus, non actus existens in mente: è contra, illud *mibi videtur* significat actum probabilem in mente existentem, per quem probabilitas illa objectiva mihi innotescit. Ecce hic sistimus in terminis claris, & scimus quid singuli significant, absque ulla confusione aut repetitione ejusdem. Falsum proinde est, quod taliter opinans simpliciter dicere nequeat, *probabilitas objectiva hujus opinionis mihi videtur dari*, cum probabilitas illa objectiva sit proprie probabilis, & mihi probabiliter innotescat per actus, si velis, certò & evidenter probabiles. Itaque transeat, quod *vox videtur* significet probabile manifestum, quia significat praemissas & illationem formalem, per quas obiectum innotescit. Has autem admitto saltem saepe esse evidenter probabiles. At terminus *hoc*, seu obiectum, quod videtur, non debet esse evidenter probabile, quia est res, quae ex vi praemissarum probabilem inferitur, & non potest certius cognosci, quam veritas praemissarum innotescit.

15. Quod si dicas, phrasim hanc, *hoc mihi videtur*, esse propriam rerum probabilem: respondeo, esto, sit proprium obiecti per motivum probabile cognitum. Hoc certè in casu nostro reperitur, quia probabilitas opinionis talis directè affirmatur dari ob motivum probabile. Hinc constat, probabilitatem activam, seu probantem

Bb

existen-

existentiam probabilitatis passivæ seu objecti propositi, esse posse evidentem. Unde sequitur, nulum dari processum vel umbram processus infinitum. Cæterum evidenter falsum est illud, *hoc mihi videtur*, non posse dici nisi de probabili manifeste & certo, cum omnes hæretici, omnesque temerè judicantes dicant, *hoc mihi videtur*, neque tamen illud cadit supra probabile certum & evidens, cum illorum asserta sint profus improbabilia.

Objectio 5. 16. Objicit quintò. Qui dicit *probabiliter probabile*, vel nugatur idem bis repetendo, vel certè nil omninò dicit, sicut qui diceret, *demonstrativè demonstratum*. Ratio est, quia si terminus *probabiliter*, qui à probabili dicitur, retineat suam significationem, nil significat, cum ab alio non derive- tur quàm à probabili. Ergò implicat probabiliter probabile. Ita Celladeus.

Qui dicit probabiliter probabile non dicit idem bis.

Respondet, per tales locutiones idem bis non repeti: *Probabile* significat objectum cognitum, & *Probabiliter* significat modum, seu actum, quo cognoscitur. Porro quia hæc duo sunt evidenter diversa in probabilitate directâ propositionis, quando illa latet, & per alias cognitiones investigatur, ideo adverbium *Probabiliter* congruè adjicitur adjectivo *Probabili*: quia adjectivum significat rem cognitam; adverbium, verò indicat modum, quo cognoscitur, & à quo probabilitas, quæ est objectum quæstionis, denominatur probabilis. Quod si in aliis casibus adverbium non rectè adjiciatur nomini, à quo derivatur, id est, quia modus significatus per adverbium non differt à re per nomen significatâ. Sic juxta communem loquendi modum incongruè dicitur aliquid *demonstrativè demonstratum*, quia terminus *demonstratum* significat cognitum *demonstrativè*, seu per *demonstrationem*, ideoque per tales voces idem repetitur. Cæterum si quis non solum directè demonstraret aliquid, sed postea ex regulis logicæ reflexè ostenderet, se veram ac legitimam demonstrationem attulisse, de tali homine dicere possemus, quod *demonstrativè demonstrasset* talem rem, seu quod idem est, talem rem fuisse *demonstrativè demonstratam*; quia in tali casu adverbium longè aliud

significaret, quàm nomen repræsentat; demonstratio enim directâ esset objectum discursus reflexi, ideoque intenderemus dicere, objectum illud, seu actus, ex quibus directâ demonstratio constabat, reflexè consideratos in ratione objecti, esse conformes regulis Logicæ, ac proinde constituere veram ac legitimam demonstrationem. Ergò non implicat probabiliter probabile; sed ex adverso certum est, quod detur objectum solum probabiliter probabile quoad nos.

ASSERTIO III.

Celladeus in hac sua doctrina apertè contradicit eis, quæ maximè ex professo tradis de essentia veræ probabilitatis, quæq; examinanda erunt infra quæst. 37.

17. **P**ROBATUR. Celladeus agens de probabilitate vera & secundùm esse, seu de probabili, quod vocat positivum, expressè tradit, nil falsum esse probabile, quia omnia falsa sunt mera sophismata. Secundò, consequenter ad hoc docet, veram probabilitatem non minùs latere, quàm ipsam veritatem. Ex his autem evidenter sequitur, veram probabilitatem in principiis ipsius non posse nobis aliter innotescere, quàm probabiliter, quia si evidenter innotesceret, etiam veritas rei esset evidens, & consequenter nullus probabilitati locus superesset. Ergò evidenter sibi contradicit, quia hic ex professo contendit, nullam probabilitatem posse probabiliter cognosci; cum alibi doceat, etiam quàm maximè ex professo, nullam probabilitatem aliter innotescere posse, quàm ipsa veritas innotescat. At veritas in probabilibus non certò, sed solum probabiliter innotescit. Ergò & probabilitas. Ergò Celladeus non incidenter, sed in materiis ex professo tractatis apertè sibi contradicit. Hæc sunt incommoda, quæ illi faciliè incurrunt, qui tritam viam deferentes, in pluribus per novas profus vias incedunt; priusquam enim periculum advertant, in plura præcipitia ruunt.

QUÆ